

Benda Kálmán

ADALÉKOK RIMAY JÁNOS ÉLETÉHEZ ÉS LEVELEZÉSÉHEZ

Az alábbi adalékokra más irányú levéltári kutatásaim közben bukkantam. Ezek a véletlenül előkerült adatok is tanúsítják, milyen fontos eredményeket hozhatna a családi, megyei és városi levéltárak rendszeres átnézése.

1. Rimay levele csömöri Zay Lőrinchez. Beckó, 1590. március 17.

Szlovák Központi Állami Levéltár. Pozsony. (Štátny Slovenský Ústredný Archív. Bratislava) A Zay család zayugróci levéltára. Magyar nyelvű levelek II. doboz 331. sz. A levél és a címzés is Rimay sk. írása. A levél zárlatán Rimay papírfelzetes címeres gyűrűspecstje.

Ez a költőnek eddig előkerült legkorábbi levele. Címzettje, Zay Lőrinc, a báróságot megszerző Ferencnek (1498–1570) Garai Borbálától született fia. Életéről szinte semmit sem tudunk. Pethő Gergely említi Rövid magyar krónikájában (Kassa 1729. 131.), hogy 1590-ben Esztergom közelében egy portyán török fogságba esett, s Nagy Iván adata szerint onnan csak 1598-ban szabadult. (Nagy Iván: *Magyarország családai*. XII. 335. 4. jegyz.) A Pethő által említett Esztergom környéki portyáról más forrásaink nem szólnak (Istvánffy sem), de ha Zay Lőrinc 1590-ben valóban török fogságba került, ez megmagyarázza, hogy Rimaynak miért csak ezt az egy levelét őrizi a Zay levéltár.

[Címzés a levél kültetén:] Magnifico Domino Laurentio Zay de Czemer etc. Domino mihi semper confidentissimo.

Zolghalatomott aianlom Nagysagodnak mint ennekem reghy io akarato byzodalmas vramnak. Az Istentől sok iokott kyvanok Nagysagodnak. Miért hogy eleitol foguan, mihelt Nagysagodnal esmeretem esett volna, hozzam nagy io akarattyat s kegittseget [!] vettem Nagysagodnak, noha immar nagy sok igybe forgott alapattal s-allapatok között remenseghem megis ugy persuadealtak, hogy Nagysagod el sem feletkezeth rolam es io akarattiat sem vonta meg tülem, ki alt keszeritetemis, hogy te Nagysagodnak iriak, s a[janla]nam¹ magamoth, hogy Nagysagod engemetis io akaro zolghaianak tartsiön, es időuel elebbi helyemet megh keresuen, ha ez földre hozza isten Nagysagodot, nagy ziuből zolgalok vram uthan² Nagysagodnak. Egy kis ok tartoztat, de addigh magamis meg kerestem volna Nagysagodot, es megh latogattam volna allapatiat. Tartsia megh az isten Nagysagodot. Datum Beczkouii,³ 17. Martii 1590.

Magnificae Dominationis Vestrae

servitor
Joannes Rimay etc.

Zay Miklos vramnakis⁴ en zommal aianlia zolghalatomott Nagysagod. Soos Peternet esmeri, iol tudom, ő Nagysaga, annak ő fianak nevezzen Nagysagod.⁵

¹ A papiros kilukadt. A hiányzó részt szögletes zárójelben pótoltam.

² Nem tudtam megállapítani, kit nevez Rimay urának.

³ Beckó, Trencsén megyében. Ekkor a lindvai Bánffyok tulajdonában volt. Annak viszont, hogy Rimay a Bánffyok szolgálatában állt volna, (így „urát” is esetleg e család tagjai közt keressük) nem találtam nyomát.

⁴ Zay Lőrinc féltestvére (anyja Zay Ferenc második felesége, Mindszenty Kata volt). L. NAGY Iván: i. m. XII. 333.

⁵ Madách Krisztina, Rimay édesanyja, Rimay György halála után poltári Soós Péterhez ment feleségül, aki valószínűleg testvére volt Soós Klárának, Zay Lőrinc legidősebb bátyja, Péter feleségének. L. NAGY Iván: i. m. XII. 335. és Turul 1889. 74. — a poltári Soós család nemzedékrendjén Nagy Iván sem Pétert, sem Klárát nem tünteti fel, i. m. X. 312.)

2. Mérey Zsófia levele Thurzó Györgyhez. Dátum nélkül. (Besztercebánya, 1606. március)
Besztercebányai Állami Levéltár, Biccsei Fiók (Státny Archiv v Banskej Bystrici. Pobočka v Bytči). Thurzó levelezés No 376. A levél külfetén a kézbesítés ideje: március 25. Az évet abból állapíthatjuk meg, hogy a levél Bocskait felségeli; ezt a címet az 1605. áprilisi szerencsi országgyűlés adta a fejedelemnek. A levél Rimayval kapcsolatos részét mai helyesírással közöljük.

„Balassa Zsigmond azt írta volt — abban oly bizonyos legyen Kegyelmed, mint az fényes napban — az többi kezett Kassára Rimai Jánosnak és Kelemesi Mihálynak: nemhogy — úgy mond — az nyavalyás öcsémet (Kegyelmed keresztfiát értette), ezt kibocsátanám, de azt akarnám, hogy valaki urunknak ő felségének Bocskai [I] Istvánnak nem híve, mind kezünkben volna”

A levél írója Mérey Zsófia Czobor Pálnak, Thurzó sógorának volt az özvegye. (Nagy Iván: *i. m.* III. 206.) — Balassa Zsigmond (†1623), B. András és Mérey Anna — a levélíró Mérey Zsófia nényének — fia (Nagy Iván: *i. m.* I. 124. és VII. 412.) 1605-ben elfogatta édes öcsét, Imrét és a közölt levél íróját, Mérey Zsófiát, s arra hivatkozva, hogy a szerencsi országgyűlés végzése szerint azok, akik nem csatlakoznak Bocskaihoz, jószágukat vesztik, minden ingó és ingatlan vagyonukra rátette kezét. Bocskai először valószínűleg tanácsosai, Rimay és Kellemessy Mihály közvetítésével próbálta Balassát engedékenységre bírni, majd amikor ez nem vezetett eredményre, maga is írt neki. Csak Balassa választ ismerjük, melyben azon kesereg, hogy a fejedelem hitelt adott ellenségei vádaskodásának. Az igazság az — írja —, hogy öccse és nagynénje súlyosan megsértették őt, ezért vetette őket fogságra, de ha elégtételt adnak, kész őket szabadon engedni. (M. Országos Levéltár. A Balassa család lt. 1606. aug. 18.) Az 1606-os bécsi béke külön cikkelyben (12: 14) foglalkozott az ügygel, utasítva Balassa Zsigmondot, hogy rokonait eressze szabadon és vagyonukat bocsássa vissza. Végül Rudolf király hatalmaskodási perrel fenyegető levelére eresztette őket szabadon 1607 tavaszán (M. Országos Levéltár. M. Kir. Kancellária. Minutae Pragenses A—129. Fasc. 1. 1607, Fol. 5. — Az egész ügyet részletesen leírta Thurzó György titkára Závodszy György diáriumban: OSZK Kézirat-tár Quart. Lat. 357., 11. s köv. fol.)

Balassa Zsigmond különben halálosan gyűlölte Illésházy Istvánt és persze mindazokat, akik az ő köréhez tartoztak, így föltehetően Rimayt is. Illésházy figyelmeztette is 1606 augusztusában Thurzó Györgyöt: vigyázzon, nehogy Balassa elfogja levelezésüket, mert Bocskai-nál azonnal gyanúba keveri mindnyájukat. (Történelmi Tár 1900. 600.)

3. Bocskai István fejedelem 10 000 forint értékben zálogjogon Rimaynak adományozza Vásáropalaját és Pecsényédet. Kassa, 1606. április 3.

Consignatio bonorum per Bochkaium diversis personis tempore disturbiorum in scriptorum et obligatorum. Magyar Országos Levéltár. M. Kir. Kamara levéltára. Lymbus E-211. Series III. Saeculum XVII., Fasc. 24—25., Fol. 231., No. 10; egy másik példánya: Uo. M. Kir. Kancellária levéltára. Belügyi iratok. E—144. 1606 utáni, Fol. 565.

Az 1606-os bécsi béke úgy rendelkezett, hogy Bocskai birtokadományait az országgyűlés vizsgálja felül, addig maradjanak érvényben. A megadományozottak bemutatták irataikat, ennek alapján készült 1609 elején az a 70 adományt magában foglaló kimutatás, melyből a Rimayra vonatkozó bejegyzés így hangzik: „Inscriptiones domini Johannis Rimay super possessionibus Vasaros Palaita et Pechenied emanatae et pro florenorum 10 000 impignoratum, sub dato Cassoviae, 3. Aprilis 1606.”

Vásáropalajta a Hont megyei, később Palojtának nevezett három község közül valószínűleg Középpalajtával (Stredny Plachtina) azonos. Pecsened — Lipszky helységnévtára szerint — három volt Magyarországon: egy Nyitra megyében (egykorú szlovák nevén Pečenady), egy Sopronban (német nevén Pötsching), a harmadik pedig Trencsénben (Pečenany), a XVII. században azonban Pecsényédnek nevezték a Hont megyei szlovák Pečenice-t is (a dualizmus korában: Hontbesenyő), s hogy az adomány erre vonatkozhatott, azt valószínűsíti, hogy Thurzó Miklós 1607. nov. 6-i Rimaynak írt levelét „Pechenyecz” (Pecsenic)-re címezi (Ipolyi Arnold: *Rimay János államiratai és levelezése*. Bp. 1887. 158.).

Egyébként — ahogy Bocskai birtokadományainak nagyobb része — a Rimaynak tanácsosi és kancelláriai fizetésként 10 000 forint értékben zálogba adott két falu is egyházi tulajdon volt: az esztergomi érsekség birtokához tartozott. Érthető tehát, ha Rimay félt, hogy Bocskai halála után Forgách Ferenc érsek a király támogatásával visszaveszi tőle a két falut. (L. Illésházytól pártfogást kérő levelét, 1606. dec. 31. Eckhardt Sándor: *Rimay János összes művei*. Bp. 1955. 250.) Az adomány sorsáról további adataink nincsenek, de minden jel szerint a két falu a költő tulajdonában maradt. (Ezt bizonyítja Rimaynak a két birtok szolgáltatásairól 1609-ben készített kimutatása is: Eckhardt: *i. m.* 461.) Ebben az időben az esztergomi érsek-

ség nem állt úgy anyagilag, hogy a zálogösszeget letéve, a birtokot visszaváltsa. Viszont a XVIII. században már mindkét falut az egyház kezén találjuk, 1733 után Palojta a rozsnói, Pecsenyic pedig a besztercebányai káptalan tulajdonában van, ami valószínűsíti, hogy Rimay halála után, fiú utóda nem lévén, az érsek régi jogaira hivatkozva, beült a birtokba.

4. Keresztury István levele Thurzó Györgyhöz. Ungvár, 1607. május 1.

Besztercebányai Állami Levéltár. Bicsei Fiók (Štátny Archív v Banskej Bystrici. Pobočka v Bytči). Thurzó levelezés No 288.

Az 1607. július 25-ére meghirdetett pozsonyi országgyűlésen „valamely kicsin jószág dolgábul” kérvényt szeretne beadni, s ehhez kéri Thurzó támogatását. „Supplicatiómat Rymaj János uram kezében küldöttem.”

Hogy Rimay az 1607-es, végül is II. Rudolf magatartása miatt meghiúsult országgyűlésen jelen volt Pozsonyban, eddig csak valószínűsítettük Thurzó Miklós leveléből. (Ipolyi: i. m. 158.) Az persze, amit Ferenczi Zoltán gondolt (*Rimay János*. Bp. 1911. 65.), hogy az országgyűlésen „Illésházy meghívására” vett részt, naiv tájékozatlanság: személyes meghívót csak a főrendek és az országos tisztségviselők kaptak, de azok is a királytól. Rimay föltehetően Nógrád megye követeként ment Pozsonyba, de erre egyelőre még nincs bizonyítékunk. — Keresztury Istvánról csak annyit tudunk, hogy Ung megyei nemes volt, s Homonnai Bálintnak volt familiárisa. 1607 márciusában ő képviselte urát a kassai részgyűlésen. Nem valószínű, hogy rokona lett volna annak a Keresztury Andrásnak, akinek Rimayhoz írt levelét Ipolyi adta közre. (i. m. 157–158.)

5. Jelenszky Gáspár levele Forgách Zsigmondhoz. 1607. november 9.

Magyar Országos Levéltár. M. Kir. Kamara. Missiles E—204, Fasc. 24. Forgách Zsigmond.

„Im Tapolcsánrul érköztenek levelek, mellyeket Nagyságodnak odaküldöttem; ennek előtte pedig Rimay uramnak írt volt Nagyságod egy levelet, melyben Nagyságod valami türkizeket [= türkiezetek] kért ő kegyelmétől, mely levelet itthon nem létemben Simon János vitt volt Rimay uramnak. Én akkor Gyöngyösön voltam. Rimaj uram megadta azokat a köveket, de most ettől az embertől nem mertem elküldeni, mivelhogy sok hitván hireink vadnak a hajdság felől. [...] Az losonci harmincados is alá készül, ő tőle elküldöm a köveket. Kettő az igen régi [kő, ...] vannak apróbbak is.”

Sem a levél írójáról, sem Simon Jánosról semmi közelebbit nem tudunk. Viszont valószínű, hogy Forgách ugyanezeket a türkizeket reklamálja 1607. nov. 9-i Rimayhoz írt levelében, ígérve, hogy „meg is adom az árát.” (Ipolyi: i. m. 159.)

6. Rimay levele ismeretlenhez. [1608.] január 1.

Körmöcbánya levéltára (Okresny Archív Žiar nad Hronom. Kremnica.) Fons. 26, Tom. II., Fasc. 4, No. 867. Egykorú, föltehetően német anyanyelvű személy által készített másolat.

A levél címzettjét nem ismerjük. Abból, hogy a levél Körmöcbánya város iratai közt maradt ránk, azt következtetjük, hogy valamelyik bányaváros főbírájához, vagy vezető tisztiveselőjéhez íródott, akiket Rimay az 1606-os kassai országgyűlésről személyesen ismerhetett. De íródhatott valamelyik megye alispánjához is. Hogy hivatalos személyhez szőtt, azt valószínűsíti a levél végén olvasható utalás: Zólyom megyét is tudósította a dolgokról. Az 1607 novemberében kitört hajdúházadás legfrissebb eseményeiről tudósítja a címzettet. Hivatkozik az 1607. február elejétől kezdve Kassán tartózkodó Forgách Zsigmond császári biztos által küldött üzenetre, s beszámol a hajdúk és a felsőmagyarországi rendek megbízottai közt 1607. december legvégén, az Abauj megyei Ináncson megkezdett tárgyalásról. (Ezekre I. Majláth Béla: *A hajdúk kibékítési kísérlete Ináncson*. Bp. 1882.) Mindebből nyilvánvaló, hogy a levél dátuma: „új esztendőben, 1607” elírás 1608 helyett. A keltezés helyét nem ismerjük.

A levelet, mert valószínűleg diktálás után írt igen rossz, itt-ott értelmetlen másolat, amelynek ortográfiája Rimayra nem jellemző, a kiejtési sajátságok megtartásával, mai helyesírással közlöm.

Szolgálatom ajánlása után, Istentől sok jókat kívánok Kegyelmednek.

Nagy Mihált, szolgálomat elbocsátám vala már innen, hogy Garai István megírkeztet Bosnyák uramtól.⁶ Mit írjon peniglen Bosnyák uramnak Forgáts uram Kassáról,⁷ annak mását

⁶ Bosnyák Tamás (1570–75 közt — 1634) 1606 októbere óta Füleik várának kapitánya. Garai Istvánt nem tudtam azonosítani.

⁷ Forgách Zsigmond, a bécsi béke értelmében Bocskai István halála után a királyi Magyarországhoz visszakérülő felsőmagyarországi megyék átvételére Kassára küldött biztosok egyike.

im odaküldetem Kegyelmednek. Azt itéli Bosnyák uram, hogy semmit nem kezdnek az hajdúkkal végezhetni ebbe a tractálásban,⁸ mert igen kopjások az hajdúk, az török es mellíjek állott immár, hozton hozzák az hírit, hogy feltírnek ismét Filekhez. Azt is írja: ma tuta⁹ ismét egy küvetem, kit Szenderőben küdtem vala, az futva szaladott, való dolgot egyebet szenderei kapitántól¹⁰ nem hozott, hanem azt mondotta neki: im látod, hogy ezerrel júnék reánk az hajdúk; megmondhatod: kapdosok, futokosok két felé, immár nem tudom mint leszen dolgok; azt sem szeretem az ielt [!] hogy az vármegyék kivetit kihatták az fridtraktálásból;¹¹ azt szerettem volna, hogy Rédeli uram¹² mellett voltanak volna azok is. Kegyelmed Bakó Tamás uramnak¹³ adja tutására [!] ezt a dolgot. Im Szólyam vármegyének¹⁴ is adom tu[dá]sára ezt a dolgot. Új esztendőben 1607.¹⁵

Rimai János

Az rimaszombatiak vitték vót kopjákat Nagy Andrásnak S. Péterre,¹⁶ visszaküldették ütöt¹⁷ az kopjakkal; én is, úgy mód,¹⁸ az gyűvő héten od [!] leszek az hadakkal, bizonyossal higgyétek.

7. Rimay Sirmiensi Theodornak. (Alsósztrégova) 1610. szeptember 12.

Magyar Országos Levéltár. Budapest. A Sirmiensi család levéltára P—646. Fasc. 11., 25. tétel, 25—26. folió. A levél és a címzés is Rimay sk. írása. Zárlatán Rimay papírfelzetes címeres gyűrűsepcsetje.

A levél szövegét Rimay leveleskönyvből, dátum nélkül kiadta Ipolyi (i. m. 75—76.) majd innen Eckhardt (i. m. 325—326. l.) 1609-re keltezve és a címzett nevét Szerémire magyarosítva.

Az elküldésre került levél szövege lényegében azonos a másolati könyvben fennmaradttal. A levél legelején említett „Mihály tiszteletest” azonban a teljes nevén említi: „Reverendum Michaellem Solnensem”, tehát Eckhardt helyesen sejtette, hogy Zsolnai Mihály prédikátorról van szó. Kiseb, szinte csak ortografikus eltéréseket nem említve, lényeges, hogy a missilis keltezve van. A nyomtatott szöveg első bekezdésének utolsó szavai — „me totum dedico” — után következnek „Datae XII. Septembris MDCX.” Ezután viszont már csak az udvariassági formulák és az aláírás következnek. (Generosae Dominationis Vestrae addictissimus Jo. Rimaj), a leveleskönyvben olvasható utóírat szerű három sor („Eunt . . . Vale”) tehát hiányzik. A levél címzése: „Generoso domino Theodosio Sirmiensi etc., Domino amico et fautori suo obseruan-dissimo.”

Néhány szót a címzetről, Sirmiensi Theodorról. A család a Szerémségből származott, ősi birtoka Karom volt. Theodor apja, Sebestyén (aki még felváltva viselte a Bornemisza és a Sirmiensi nevet) 1554-ben kapta adományba I. Ferdinándtól a Trencsén megyei Szulovót. A család ettől kezdve viselte a karomi és szulovi előnevet, majd egyik ága a Szulyovszky családnévet. Theodor (az egykorú iratokban mindig Theodosius) posztumusz fia volt apjának, az 1550-es években születhetett (1573-tól már neki címzett levelet ismerünk), anyja Ujfalussy Jusztina volt. (Nagy Iván: i. m. X. 225—226. és a hozzá írt levelek: Sirmiensi család levéltára. P—646. Fasc. 11., 25. tétel.) Nagy Iván szerint 1593-ban Trencsén megye alispánja, a levél-címzések tanúsága szerint 1602-től több mint húsz éven át a Királyi Tábla ülnöke. 1624-ben alnádor, de kinevezése után néhány hónappal meghalt. Meggyőződéses lutheránus volt, az 1570—80-as években a levelek az egri püspök familiárisának címezik (Reverendissimi domini episcopi Agriensis et per Hungariam locumtenentis etc. familiaris). A Bocskai szabadságharc idején több alkalommal Trencsén megye országgyűlési követe, — Rimay itt ismerkedett meg vele. Az 1607—1608-as pozsonyi országgyűléseken ugyancsak Trencsén megye egyik követe, 1608. februárban a Rudolf császár elleni konföderáció megkötésére a morva rendekhez küldött magyar országgyűlési küldöttség egyik tagja (l. a Magyar Országgyűlési Emlékek 1607—1608. c. sajtó alatt levő forráskiadványt).

⁸ Nyilván az 1607 legvégén megindult ináncsi tárgyalásra céloz.

⁹ juta? — tudta?

¹⁰ Korláth István (†1624?) 1598-tól Gömör megye alispánja, 1605-ben Bocskai portai követe, 1606—1617-ben szendrői kapitány.

¹¹ Ismét a hajdúkkal való tárgyalásokra céloz.

¹² Rhédey Ferenc (†1621), Bocskai egykori fővezére, ekkor váradi kapitány és Bihar megye főispánja.

¹³ Nem tudtam azonosítani.

¹⁴ Zólyom vármegye

¹⁵ Helyesen: 1608.

¹⁶ Nagy András hajdúgenerális, aki ezek szerint ekkor a Borsod megyei Sajószentpéteren tartózkodott.

¹⁷ Föltehetően elírás lehet, ehelyett: ütöt, ti. a kopjavívököt.

¹⁸ A másolatban: ug mód. Nyilván elírás, ehelyett: úgy mond, ti. Nagy András.

8. Rimay levele Pálffy Istvánnak. 1628. február 17.

Szlovák Központi Állami Levéltár, Pozsony (Státny Slovenský Ústredný Archív. Bratislava.) A Pálffy család központi levéltára. Armarium XVIII., Ladula 11, Fasc. 1., No 60. A levél és a címzés is Rimay sk. írása. A levél zárlatán Rimay vörös viaszba nyomott címeres gyűrűs-pecsétje.

A levél szövegét Rimay sk. fogalmazványából kiadta Ipolyi (i. m. 308—309.), majd Eckhardt (i. m. 426—427.). A fogalmazvány stílárius eltérésektől eltekintve megegyezik az elküldöttel. Megszólitása (ami a fogalmazványból hiányzik) az alábbi: „Spectabilis et Magnifice Domine, Domine et Patrone gratiosissime. Servitorium meorum commendatione addictissima praemissa. Sok jó isteni áldomásokkal bevelkedő egészséges életet kívánok az Úr Istentől adatni Nagyságodnak.” Ezután azonos a szöveg a bekezdés végéig. Lényegesebb, bár végül sem jelentős eltérés kettő van. Eckhardt kiadásában az első bekezdés vége így hangzik: „kiváltképpen, hogy a comaromi végezésből erősíthetik dolgokat”. Az elküldött példányban: „kiváltképpen, hogy az coramomi conclusionak erejével s tenorával is erősíthetik dolgokat”. A másik eltérés a levél végfelé (Eckhardt nál a 4. jegyzetnél) található. Egy szó betoldás csupán, de az eddig zavaros mondatnak értelmet ad. Az alábbiakban a nyomtatott szöveget idézzük, zárójelbe rakva a missilis levél kiegészítését. „Úgy vagyom, hogy az portai kapocsi bassának autoritása alkalmas fortélyokat reprimálhat, s compescálhatja is őket (,hogyha) az ő modjuk szerint . . . leszen ide ki expediálva.” Végül a levél vége: „Tartsa jó egészségben meg jószerencséjének nevedekésével az Ur Isten Nagyságodat, Irtam 17. Februarii 1628. esztendőbe, dél után egy óraker.”

A levél címzése: „Spectabili et magnifico domino, domino Stephano Paalffi de Erdeöd, partium regni Hungariae Cis Danubianarum generalí, comitatus Poseniensis comiti, Sacratissimae Caesareo Regiaeque Maiestatis consiliario et praesidii Viwariensis capitaneo supremo, etc. Domino et patrono mihi gratiosissimo.”

Jean Bérenger

ZRÍNYI MIKLÓS HÁROM OLASZ NYELVŰ LEVELE

A XVII. századi francia—magyar kapcsolatokhoz¹

Párizsban a Külügyminisztérium Levéltárának Magyarország jelzetű iratgyűjteménye Zrínyi Miklósnak három levelét tartalmazza,² melyek szoros kapcsolatban vannak Zrínyinek a törökök ellen folytatott 1664. évi téli és tavaszi hadműveletével. Ismeretes, hogy Zrínyit nem csüggesztette el Érsekújvárnak (ma Nové Zámky) 1663 szeptemberében való eselése, és hogy mialatt a német és olasz vezető körök lélekjelenlétüket veszítve rémülődtek,³ Zrínyi mint a végek főparancsnoka és mint horvátországi bán, jelentős katonai műveleteket folytatott Szlavóniában, az ottomán sereg hátában. Sikerült neki szétrombolnia a Száván át vezető eszékí hidat, elvágvá a nagyvezér seregének a hátországgal való közvetlen összeköttetését, sőt mi több, ostrom alá vette Nagykanizsát, a törököknek ezt a jelentős hadállását a Dunán-túl.⁴ Ezeknek a hadműveleteknek nemcsak fontos stratégiai értéke volt, hanem lelket öntöttek a csüggedt népbe, mely hajlamos volt a törököt legyőzhetetlen ellenségként tekinteni.⁵

¹ A XVII. század második felének francia—magyar kapcsolataira vonatkozólag lásd a szerző tanulmányát: Francia—magyar kapcsolatok a Wesselényi-összeesküvés idején 1664—1668. *Történelmi Szemle* 1967/3. 275—291.

² Külügyi Levéltár, Párizs. Correspondance Politique Hongrie. (Archives des Affaires étrangères, Paris. A továbbiakban: A. E. Paris C. P. Hongrie.) vol. 2. f° 52—58. A Dunai-Európa történéseinek figyelmét nem kerülte el eddig sem ezeknek a szövegeknek a fontossága és 1888-tól BOGIŠIĆ közzétette őket: Acta coniarationem Petri a Zrinio et Francisci Nadasdy spectantia címmel. Monumenta spectantia Historiam Slavorum meridionalium XIX. köt. 227—229. Bár ezek a közlések még ma is hasznosak, tévedéseket tartalmaznak, melyeket, sajnálatos módon, a későbbi magyar kiadások újra adtak, annál az egyszerű oknál fogva, hogy a magyar tudósoknak nem állt módjukban a Külügy Levéltárában őrzött másolatok megtekintése. Így MARKÓ Árpád kiadásában: Zrínyi Miklós levelei. Bp. 1950. 139—140., 144—147. és KLANICZAY—CSAPODI: Zrínyi Miklós összes művei. Bp. 1958. 2. köt. 576—581.; magyar fordításban uo. 351., 353—356.

³ A kérdésre vonatkozó bőséges irodalom idézését mellőzve, elegendő utalni a bécsi követ, Giovanni Sagredo Velencéből küldött jelentéseire, valamint Georg WAGNER: Das Türkenjahr 1664. Eine europäische Bewährung. 2. köt. Kismarton (Eisenstadt) 1964. 81—90. lapjain olvasható friss keletű (bár helyenként vitatható) összefoglalására.

⁴ G. WAGNER: i. m. 101—113. Zrínyinek 20 000 embere volt.

⁵ G. WAGNER: i. m. 79—83., továbbá Sagredo jelentései szerint legalább 30 000 személy hagyta el Bécsset 1663 őszén — állítólag.